

КОМПОЗИЦІЯ ПОВІСТІ.

ВПоважана Пані!

Чому ні? — могу до Ваших сумнівів, як за-сісти за повість — додати ще свої, коли це може Вас — о, іроніє! — заохотити до праці.

Уявляю собі, що Ви вже маєте в голові головні дієві особи своєї історії або бодай саму історію. Краще мати одне і друге, а свої роздумування почати від того, як їх зеднати в органічну цілість. Поправді „органічна цілість” це тільки схема для порозуміння, бо ця цілість вирине щойно тоді, коли вся повість буде вже на папері.

Так, вирине — не треба робити собі занадто ілюзій, що все заздалегідь можна в ній передбачити, зясувати у пляні. Чи Ви зробили собі плян? Це може бути одна сторінка паперу з призвищами дієвих осіб, як у книжках із песою; поруч дієвих осіб можете поробити важні помітки, про які не слід забути. Кажуть, що Дюма-батько казав собі вирізувати фігурки своїх дієвих осіб із дерева й розставляв їх перед собою на столі, щоб виразно їх бачити. Отак він знав, якою кількістю героїв розпоряджає, коли яких може викликати з забуття і кілька з них іще живе. Тих, що гинули під його пером, він кидав до шухляди, щоб через помилку щераз їх не оживити в дальшій акції.

Знаючи завязку своєї повісти, добре надумати собі теж інтригу, якщо на це дозволяє Ваш

талант. Не кожний може писати книжку з „пляном”. Здавалось би, що немає нічого легшого, як зробити собі плян своєї щоденної „діяльності” що-ранку чи напередодні і його виконати, а проте, як мало є таких, що вміють так жити! Річ не в якихось непередбачених обставинах і несподіваних перешкодах, а в самій вдачі одиниці. Одні живуть, як годинники, інші імпровізують кожний свій день, зранку до ночі, як зайдиголови, вічеві балакуни, чи поети з божої ласки.

Від хвилини, коли почнете змальовувати свого героя, з яким Ви вже давно зжилися в думках, почнете відчувати, що словами передаєте з нього тільки якусь частину, зовсім таксамо, як оповідаючи про когось Вам близького в колі незнайомих. І саме та переважна обставина: що для читача існують герої повісти тільки на підставі того, що Ви про них йому сказали — рішає незалежно від Вашої волі про дальше життя цих героїв. Ви буцім-то тримаєте їх у своїх руках, мов Зевес, що рішає про вчинки створених собою істот і вмішується до їх дії, але водночас мусите піддаватися своерідній льогіці подій, які сами описуєте, своерідній психольогії дієвих осіб, що їх Ви сами вивели. Моряк розвинув це порівняння до цілої філософії у своїй розвідці про кризу сучасної повісти.

В повісти важне не те, що Ви хотіли сказати, а те, що Ви сказали. Неодин автор має жаль до критика, коли він не зрозумів найкращих авторових намірів: — автор бачить у своїй уяві

теж усі свої невисловлені в повісти бажання, може навіть насолоджується повнотою життя своїх героїв, що їх живі оригінали ходять десь по світі — гарніші, цікавіші, глибші, ніж ті постаті, з яких він поробив копії у своїй повісти.

Ви, як повістяр, надаєте самостійне життя своїм постаттям через те, що говорите про них. Ось Ви почали загальну характеристику героя, щоб читач міг зрозуміти його дальші вчинки, після характеристики, де Ви сказали, що він інтелігентний і чесний, Ви змальовуєте сцену, з якої виходить, що він повівся не дуже інтелігентно і не дуже чесно — це Ви відчуваєте сами в супереч своєму первісному намаганню. Змальовані Вами вчинки Вашого героя приневолюють Вас продовжувати їх, згідно з їх льогікою, що не була у Вашому пляні, бо Ви не могли її передбачити. Ви мусите переживати разом із своїми героями ситуації, що є наслідком мотивів теж не завжди розяснених і рідко коли ясно передбачених у поодиноких пунктах своєї програми.

Починаючи оповідати історію, Ви бачите перед собою якихось людей знаних Вам із дійсности і трохи їх переіначуєте, відповідно до придуманих ситуацій і конфліктів запозичених з життя інших людей, може наполовину творів власної уяви та чужої — себто літератури. Мета, яку Ви ставите собі в повісти чи композиція, яка розвивається під пером, не дозволяють Вам відтворювати занадто вірно події, які справді відбулися у звязку із виведеними Вами героями

Повість це країна із власними законами та... прикми. Адже Вам вільно й не мати історії або пляну — можете йти за грою своїх настроїв, передаючи якусь низку своїх переживань. Романтизм дав нам не один зразок такої еготичної повісти і кожна пізніша доба теж, якби на доказ, що повість, яка заняла місце епопеї, може не мати в собі ніодного елементу, що входив колись як необхідна складовина епопеї широкої картини, — що хотіла стати дзеркалом дійсности.

Чи треба пригадувати Вам обовязки, про які найдете цілі томища в теоретиків літератури, що посортували повісти на різні жанри і типи? Ясно, що коли Ви пишете суспільну повість, то мусите підмалювати в ній суспільне тло, — коли переносите своїх героїв у чужу країну та чуже місто, Ви повинні б знати це середовище наочно, а не на підставі книжок, хоч і тут багата уява цілого ряду Жіль Вернів дозволяла їм змалювати небаченї світи.

Ви мусите змалювати кілька чи кільканацять осіб у якомусь середовищі, в якійсь атмосфері. Чим і як вони будуть жити — це справа Ваша. Англійський критик і повістяр Форстер ділить героїв на два типи: на дво- і три- вимірні. Перші можна представити читачеві відразу — такі вони одноцільні і у своїй поведінці, такі прозорі, „льоґічні“ з усім своїм минулим та з атмосферою, в якій живуть; другі розгортають перед нашими очима своє „я“, якби закрите ріжними серпанками. бо вони і сами для себе „незакін-

чені“, неясні. Чи пишучи, Ви будете мати і змогу роздумувати над психольогією своїх героїв?

У деякому розумінні кожний автор творить для себе власні закони, на підставі яких пише повість. Коли Ви маєте звичку писати цілий день або цілу ніч, температура Вашого оповідання і всіх його дієвих осіб буде зовсім інша, ніж при праці щодня годину або дві, чи у хвилинах на-строю раз на тиждень.

Коли Ви написали першу главу чи дві, і бачите, що в них вийшло зовсім не те, що Ви хотіли — краще починати все наново, не поправляючи першого тексту, який найкраще кинути до коша.

Прочитувані та поправлявані сторінки, які нас не задовольняють — залишають нам увесь тон разом із образами та фразами фальшивими і зрадливими. Кожна нова спроба надихана їх атмосферою може механічно пхати нас у ту саму сліпу вулицю.

При праці над повістю — сліпою вулицею може бути все: власний настрій, найкраще продуманий плян, найвеличніша ідея, до якої ми хотіли б довести читача.

Таксамо все може бути джерелом надхнення. Вже від самої насолоди, що перемагає труднощі неодному ростуть крила.

Як Ви довіряєте своїй уяві — можете навіть змалювати найбуденнішу буденщину так, щоб ми шойно побачили її. Та яка б і не була багата Ваша уява — найкраще пишть про те, що найліпше знаєте.